

Balkan u prevodu

*Prevodjenje je tako daleko od sterilnog izjednačavanja
dva mrtva jezika da je od svih književnih formi dobilo
specijalnu misiju praćenja procesa starenja originalnog
jezika i porodjajnih bolova svog sopstvenog.
Walter Benjamin, "Zadatak prevodioca"*

*Kretati se između dva jezika, čak i uz ograničenja koje nalaže
celovitost, znači osetiti skoro zbunjujuću sklonost ljudskog
duha ka slobodi.
George Steiner, "Nakon Vavilona"*

Da bi se primakao etičkoj sklonosti ka slobodi pri ostvarenju značenja preko granica kultura, Steiner izvodi beg od identiteta kao diskurzivni nivo ograničen jedinstvenim nacionalnim jezikom. Ova sloboda zamišlja horizont prevodjenja koji odbija da kulturno drugo podvrgne čistoj mimici vlastitog identiteta izvedenoj lingvističkim pripitomljavanjem i domestikacijom. Idući za ovim horizontom slobode, prevodilac kultura prevazilazi čisti rečnički prevod da bi efekat otudjenja učinio vidljivim i da bi drugojakost stranog proširio u mrežu mogućih budućnosti.

Uloga transformisanja sirove materije druge kulture u vrednost sa poznatom formom se izvodi u sklopu projekcije svetskog poretka koji će tek da nastupi, u Evropi kao i drugim globalnim lokacijama. Ova vrsta rada zahteva da se prevodilac poistoveti sa ulogom srednjevekovnog alhemičara okruženog sve više fundamentalističkim narativima koji vladaju globalnom političkom scenom. U potrazi za zlatom slobode, ova nova alhemija okuplja lokalne forme identiteta da bi povećala vrednost onoga što je procesom kulturne dominacije označeno kao periferno, nazadno ili marginalno. Znanje stečeno prelaskom iz idioma dominantne kulture u stranu teritoriju, definisanu lingvističkom i etničkom razlikom je nužno tranzicioni fenomen, ali, ipak, fenomen koji može poljuljati originalnu moć monolingvalnog oslanjajući se na zov slobode Steinerovog "ljudskog duha". Prevodilac kultura improvizuje svoje korake da bi zamislio ove nove forme znanja rodjene iz kontakta između raznih oblika drugog koji se stalno menjaju u tekućoj borbi za političku dominaciju između Sjedinjenih Država i nekolicine regionalnih sila koje se usudjuju da prkose njihovoj vojnoj nadmoći.

Tajna formula tog među-kretanja stvara drugačiju verziju globalizacije, smeštenu u razlikama koje se ne mogu lako prisvajati od strane narativa usmerenih ka profitu tekuće verzije civilizacijskog univerzalizma. Kretanje iz jedne kulture u drugu često ovaploti želju za slobodom prouzrokovanu prevodjenjem, iako je rezultat najčešće politička igra dominacije i pokoravanja; nejednaka moć monolingvalnog konteksta smeštenog u kulturni dijalog je odgovorna za ovu vrstu prevoda u službi moći. Kolonijalni i neokolonijalni projekti starih i modernih carstava, ukorenjeni u duhu misije i osvajanja, prisvajaju vrednost koju proizvodi prevodjenje kako bi unapredili svoju moć održavajući distancu između carskog sopstva i kolonizovanog drugog. Umnožavanje vrednosti originala postaje efektom te moći suočene sa raznim načinima otpora i neprevodivosti. Mutacije kolonizatorskog identiteta u lokalnu artikulaciju zahtevaju saradnju sve većih timova vojnih lingvista, stručnjaka za komunikaciju među kulturama i međunarodnih čarobnjaka za odnose s javnošću čiji se posao

sastoji od pripitomljavanja lokalnih razlika. Prodavanje kulturne vrednosti "našeg vlastitog" dominantnog identiteta kroz njegovo umnožavanje raznim oblicima prevodjenja koristi se ne samo u reklamnoj industriji već i od strane političkih i vojnih administracija ovog poslednjeg imperijskog naleta.

Od Balkana do "the Balkans"

Pri prevodu izvornog "Balkan" na engleski dolazi do neverovatne množine "the Balkans", koja je paradoksalno bliža istinskoj kulturnoj mnogostrukosti ovog regiona. Hibridnost koju evocira Balkan u prevodu je ujedno i stvarnost i horizont prema kojem će se složeni identiteti tog poluostrva kretati nakon ratova koji su okončali Jugoslaviju. Većina lokalnih jezika ime regiona izražava jedinom Balkan, rečju osmanlijsko-turskog porekla koja je postala neodredjenim samo-nazivom njenih stanovnika. Istovremeno simbolički izvor Evrope zbog nasledja Stare Grčke i njena periferija prezirana jer joj se pripisuje endemska nazadnost i nasilje "Orijenta", u većini evropskih jezika Balkan je prevodjen kao množina (italijanski: Gli Balcani; španski: Los Balcanes; francuski: Les Balcanes, itd). Ova množina je simptom nesposobnosti Evrope i njenih prekoatlantskih produžetaka da simbolički izraze svoj zamišljeni Južni i Istočni region kao suverenu teritoriju u jedinstvenoj imeničkoj formi. Haos i nered zamišljen u simboličkom domenu ove simboličke teritorije ne dozvoljava imaginarnu viziju Balkana kao diskurzivne formacije nastale iz jedinstvenog imaginarnog izvora. Horizont koji otvara prevod jedinstvenog Balkana takodjer može da oslikava evropsku nelagodu u vezi sa heterogenom "etničkom mešavinom" teritorije koja se zamišlja kao podložna razmnožavanju u sve manje jedinice značenja i identiteta ? već poslovičnoj "balkanizaciji" u negativnom smislu. Ovaploćenje nerazvijenosti, nazadnosti i razjedinjenosti, Balkan se zamišlja kao množina jer proces istorijskog raspadanja i propadanja može izroditi samo prikaze krvi i užasa. Ova gotička vizija opsega zapadnjačku maštu sve od kada su vampiri, vukodlaci i veštice postali predstavnici etničkog nasilja regiona u književnosti i na filmu. Ova sklonost nasilju je dominantni code u politici prevodjenja, koji Balkan predstavlja kao skladište kontinenta za starine i uspomene i koja se proteže preko više jezika, religija i kultura. Ako jedinstveni Balkan izražava monomaniju određenog nacionalnog/(ističkog) projekta, prevod otvara već postojeću pluralnost mogućih proživljenih svetova u sklopu geografije poluostrva "krvoprolića i užasa".

Mnogostrukost kretanja hibridnih identiteta je nepredvidivi nus-proizvod neravnomernih omera razmene između moćnih i slabih u globalnim zonama tekućih kulturnih susreta. Ove ovaploćene izvedbe, čiji kulturni i lingvistički prelaz preko dvostrukosti ose dominacije/pokornosti dekonstruiše logiku totalnosti, skupa sa raznim oblicima lokalne prakse na Balkanu predstavljaju izazov i za nacionaliste i za globaliste. U prevodjenju kultura, novi entitet proizveden putem susreta značenja otvara nacionalni međuprostor gde se pokretne kulture pojavljuju među tekućim realnostima okarakterisanim globalnom ekonomskom nejednakošću, etničkim ratovanjem i terorizmom. Nostalgična želja za povratkom u univerzum nacionalnog sklada, u neku pred-vavilonsku imaginaciju je suočena sa stvarnošću izmeštenja i kretanja preko granica, dok fragmentacija monolingvalnih konteksta stvara potencijal za udruživanje među izmeštenim identitetima.

Potencijal za kulturne susrete koji podrivaju osećaj pripadanja naciji zahteva artikulacije identiteta izvan ograničenja binarnosti globalno/lokalno. Hibridni rad prevodilaca kultura, onih koji stalno prelaze preko kulturnih granica i koji uživaju u slobodi tog "medjuprostora" pruža potrebni horizont za postajanje drugim preko jezika i kultura. Dok se mobilni univerzum novih značenja pojavljuje između kultura u interakciji kao posledica tekuće destruktivne ekonomske globalizacije, etika prevodjenja kulture osporava dominantnu huntingtonovsku viziju neizbežnog globalnog sukoba između suprotstavljenih civilizacija. Stoga aktivnost prevodilaca kulture nije ograničena na novo polje akademskog izučavanja posvećenog kulturnom "medjuprostoru", nego se uvek bavi i dejstvenom dimenzijom svakodnevnog života izmeštenih identiteta koji se nalaze u "stranim"

lingvističkim zajednicama.

Tokom devedesetih godina prošlog veka, bivša Jugoslavija je bila ovaploćenje duha civilizacijskog sukoba kojeg najavljuje Huntington. Ovom su u velikoj meri pridoneli prevodi globalnih medija izvedeni iz njihove potrage za zadovoljavajuće pojednostavljenim političkim narativom. Ovaj dominantni prevod je sveo mnogostrukost značenja svojstvenu balkanskom originalu na slom Jugoslavije, na uzavrele strasti i iracionalno nasilje među etničkim skupinama podeljenim stečenim verskim razlikama. Ime Jugoslavije je postalo amblemom za celi region Balkana, jer je globalni pogled medija učinio nejasnim složenosti stavljajući u prvi plan priče o plemenskoj mržnji i pozivajući na vojnu akciju kako bi se smirili oni najmilitantniji. Ovakav prevod je toliko preovladavao globalnom vizijom Balkana da je nekako isključio pluralnost regiona za čiju obnovu se navodno zalagao. Želeo bih se pozvati na horizont drugačijeg prevoda, koji predstavlja mnogostrukost balkanskih identiteta kao rezultat neprestanih stranih uplitanja da nagrade ili kazne dugu istorijsku povorku složenog tkanja etničkih subjekata upletenih u svoja lokalna previranja. Ovaj horizont, zapostavljen od strane medijskog pogleda u potrazi za novim oblicima lokalnog nasilja daje sledeći neočekivani okret: od politike prevodjenja ka prevodjenju politike.

Kosovo 9/11

Da bi se politički događaji mogli prevesti jedni u druge, potrebno je razmotriti asimetrije reprezentacije i relativnu vrednost pripisanu njihovim značenjima u rečniku iza kojeg stoje globalni mediji. Pokušaj da se srpski gubitak Kosova iz 1389. godine prevede služeći se američkom traumom vezanom za Svetski trgovački centar iz 2001. godine tiče se dva posve različita vremenska i prostorna diskursa čiji odnos onemogućava poznavanje političke stvarnosti oba mesta, iznoseći na videlo zajedničku logiku temeljne kulturne traume. Upravo ovakvi događaji teraju prevodioca kultura da radi, odbijajući da se preda zadatom strateškom horizontu određenog kolektiviteta. Umesto toga, poziva se na horizont beskrajne odgovornosti koji ne stoji izvan političkih stvarnosti, nego ispred fantazije koja je u srcu same politike. Ova suštinska fantazija čini stvarnost koju mi živimo nizom događaja kojim upravljaju političke hegemonije i njihove vizije globalnog univerzuma. Tu stvarnost normalizuje medijska priča istorije, nacionalni subjekti istrenirani da prihvate dodatni nivo nesigurnosti u ime sigurnosti, da tolerišu vojne invazije u ime ljudskih prava i da s radošću gledaju provodjenje nacionalnog interesa Sjedinjenih Država. Ova fantazma tolerantnog univerzuma je u samom srcu hegemonijskih narativa, a njoj se suprotstavlja etika prevodjenja kultura koja nastoji da predstavi ono što je netolerantno u susretu jedne ili više kultura. Utopijski horizont mirnog globalnog suživota koji se činio ostvarivim nakon pada Berlinskog zida 1989. godine je sada dalji nego ikad. Zid se srušio prema istoku, ostavljajući iza sebe ogromnu gomilu post-industrijskog krša, sa neizbežnom najezdom lokalnih mafija i drugih, ili predatorskih, ili parazitskih oblika društvenog postojanja. Na Zapadu je ovo bio znak pobeđe, a strateška vizija sukobljenih kulturnih sila pseudo-religijskog porekla naturalizovala je razlike da bi zamenila stari narativ o zlom Sovjetskom carstvu. Naravno, Huntingtonova vizija globalnog smešta Zapad pod vodstvom SAD-a u centar političke dominacije. Neispričani narativ ovog identiteta zamotanog u veo globalizacije određuje njegove mnogostruke kulturne druge kao objekte ili kulturne asimilacije ili isključenja. Balkan je odigrao istu neodređenu ulogu tokom ratova 1990-tih godina. Post-komunistički univerzum zapadnog dela Balkanskog poluostrva, takodje, je isticao sličan povratak prirodnom zakonu kad su stečene verske razlike bile "nacionalizovane" u borbi protiv jugoslovenstva. Kako bi određena etnička skupina ili religija uzimala vodjstvo, nacionalne priče bi ostajale nezakomplikovane mnoštvom identiteta koji se i dalje pojavljuju u post-nacionalnim susretima i prikazuju manje ratobornu verziju kulturnog susreta. Bolno stvaranje nacionalnih identiteta je opsedale većinu nacionalnih elita od kada je prisustvo raznih carstava počelo bledeti na Balkanu tokom devetnaestog veka. Balkanske nacije su bile primorane da ponovo izmisle svoje kulturno nasledje da bi dobile osećaj nacionalnog identiteta i prevazišle traumu zavisnosti i

nerazvijenosti. Ovo je navodno podizalo njihov moral u borbama oslobodilačkih ratova protiv raznih tipova dominacije, ali je u isto vreme postavljalo temelje za mnoga nacionalistička prisvajanja trauma čija su morbidna ponavljanja globalni mediji izabrali kao amblem regiona. Kosovski narativ Srba je jedan od najizraženijih ponovnih iznalazaka prošle veličine i žrtve u ime buduće osvete i oslobadjanja od osmanskog ropstva.

Herojski diskurs formulisan tokom 19. veka oko kosovskog entiteta je opsedao Srbe i nastaviće da ih opsega u budućnosti, iz različitih razloga: u godinama koje dolaze, Haški tribunal za ratne zločine će odlučiti koji je bio stvarni domet osvete protiv kosovskih Albanaca. Prelomljen kroz srednjevekovnu prizmu kosovskog zaveta, rat protiv NATO-a iz 1999. godine je još jedan srpski poraz koji potvrđuje "nebesku" fantazmu nacionalne pobeđe izraženu od strane Miloševića umesto Miloša: "Pobedili smo!" Nacionalistički prevod ovog događaja pokreće proročanski horizont, jer veza između smrti i vaskrsenja naroda (nebesko Kosovo) i stvarnosti života na toj teritoriji (zemaljsko Kosovo) postaje veza identičnosti, radikalno spajajući diskurzivnu formaciju i politički rezultat. Nebesa se pojavljuju kao imaginarno mesto gde smrt garantuje nastavak nacije i trajnost njene uspomene. Kolaps stvarnog u virtuelno Kosovo stvara fantazmatični prostor sa svim vrstama narativnih manipulacija od strane političkih vodja spremnih da ponovo otvore ovu večno zagnojenu ranu povredjene muškosti. Nacionalistička ideologija Srba poigrava se činjenicom da je svaki muški član zamišljene zajednice rođen mrtav od Majke Srbije, posebno u smislu zamišljanja ishoda van ovog simboličnog prostora konstruisanog pre rođenja stvarnih živih subjekata. Slobodan Milošević je počinio političko samoubistvo kada se suprotstavio NATO-u, ponovo izvodeći legendarno delo Miloša Obilića koji je ubio Sultana Murata na samoubilačkoj misiji. Ovaj kontekst je bio neprevodiv Zapadnim medijima u potrazi za još krvavijim narativima na Balkanu, sve vreme praveći se zaštitnicima ugroženih manjina i njihovih ljudskih prava i izmišljajući velike pojmove poput "etničkog čišćenja" da bi opisali Balkan koji su nameravali spasiti.

Postojanje neprevodivih čvorova između politički nejednakih kulturnih partnera stvara podređene zajednice koje se nastoje sakriti i pobeći od bilo kakve žedji za znanjem, posebno ako se temelji na želji za apsolutnom nacionalnom sigurnošću. Ono što je pripada određenoj naciji, poput američke rane 9/11, zavija u bol novi imperijski identitet suočen sa nasilnim oblicima neprevodivosti. Tišina i tajnost svake kolektivne traume je zajednička nacionalnim subjektima raznih kultura, kao što su Ground Zero i Kosovo postale žrtvenim lokacijama za američku odnosno srpsku zajednicu ožalošćenih. Jednakosti između ovih hronotopa bola dvaju sasvim suprotnih nacija su simptomatične za zajedničko evropsko nasleđe zasnovano na principu pravde na osnovi osvete. Tišine izvedene u tim traumatičnim vremenima i prostorima napada na naciju su svedoci sloma pokušaja da se drugo prevede kao drugo, a funkcionišu kao platno za projekciju medijskih fantazmi zla. Za događaje iz neprijateljske kulture koji se teško prevode se smatra da im nedostaje i smisla i značenja, jer bilo kakva agresija protiv SAD-a je shvaćena kao a priori iracionalna.

Novi američki nacionalizam, rođen iz gubitka sigurnosti zbog islamističkog terorizma nakon bombardovanja Svetskog trgovačkog centra u New Yorku 2001. godine, imao je za posledicu novi globalni rat protiv višestrukih meta poredanih duž "ose zla". Poput srpske elite, američka elita je aktivirala kodeks herojske muškosti radi dominacije nad onima koji predstavljaju pretnju njihovoj hegemoniji u mestima vezanim za simboličnu suštinu nacionalnog identiteta. Dominantni srpski nacionalistički diskurs o Kosovu prevodi traumu izazvanu gubitkom suvereniteta islamskim osvajačima 1389. godine kao početnu tačku civilizacijske osvete u korist slobode i pravde ovaploćene i u pravoslavnoj veri i u ideji Evrope. Američka trauma 9/11 i srpska trauma od pre šest vekova ističu difuznog "orijentalizovanog" drugog koji pretpostavlja poretak i sigurnosti samog života. Diskontinuitet između modernih i srednjevekovnih poimanja vremena ove dve svete lokacije i ova dva traumatska događaja proizlazi iz fantazme islamskog "orijentalizovanog" drugog. Tamni identitet koji pruža ovaj drugi i njegove zamene prizivaju izvornog počinioca traume, jedinku koja skriva agresivnu suštinu kulture koju je najbolje ostaviti neprevedenom. Hegemonijski kulturni

code koji deli dominantni američki i periferni srpski politički diskurs nacionalizma ukorenjen je u evrocentričnom pojmu kolektivnog identiteta kao posledice izvorne viktimizacije naroda predodređenog za slavu. Eliminacija onih koji nas žele uništiti pre nego što mi uništimo njih određuje reprezentaciju originalnog počinioca nasilja ili kao islamističkog samoubilačkog pilota/bombardera za Amerikance ili kao albanskog teroriste za Srbe. Ova izvorna suština neprevodivosti, zamišljena kao sveprisutna mržnja i iracionalnost neprijatelja, stvara imaginarnu granicu Zapada za obe ove različite lingvističke i kulturne tradicije.

Ove jednakosti u traumatskoj suštini identiteta nakon Kosova i 9/11 stavljaju Amerikance i Srbe u poziciju čudne asimetrije moći, sa Amerikancima koji izvode svoju verziju globalne vojne dominacije u ratu protiv sablasnog terorističkog drugog, dok su ranije kažnjavali Srbe za njihove preterane strasti kada su bili suočeni sa gubitkom teritorije i identiteta na Kosovu. Imperijska želja da se napusti vlastita teritorija i da se pretvori u druge identitete kroz invaziju i kolonizaciju stranog ima za posledicu asimilaciju koja drugog izlaže gubitku identiteta i konačnom uništenju. Nakon NATO kampanje protiv ostataka Jugoslavije 1999. godine, narcisističko prepoznavanje "vlastite" želje u pokorenom drugom lišava tog drugog sličnih zadovoljstava, unazadjuje njegove manje prevodive složenosti na poziciju ogledala ili ekrana u kojem subjekat sile razmatra svoj odraz.

Ovaj proces kulturne asimilacije je prisvojen u svrhu kolonijalnih projekata u kojima je drugi zarobljen zagrljajem koji njegovu drugost pretvara u projekciju kolonizatorove sile. Neprevodiva suština različitosti je ostavljena agresiji, odbijanju i preziru, a dominantna sila počinje ličiti onoj nad kojom vrši dominaciju. Sledstveno tome, kulturološki prevod između Srbije i Amerike pruža najmanje jednu nepodnošljivu političku jednakost: fantaziju Slobodana Miloševića o suprotstavljanju islamskoj pretnji u Bosni i na Kosovu trenutno na globalnoj razini izvodi George W. Bush kroz invaziju Afganistana i Iraka.

Izvodjenje Balkana

Walter Benjamin zamišlja specijalnu misiju za prevodjenje, diskurzivnu disciplinu koja se susreće sa granicom između jezika i kultura, da upotpuni mozaik koji daje privid Reischsprachea, čistog jezika koji se kreće prema celovitosti pred-vavilonskog univerzuma značenja. Prevodjenje kultura iznudi ovo kretanje ka celosti zamišljenoj u vidu proročanskog horizonta onoga što će tek uslediti na Balkanu, ali ne kao teritoriji starih etničkih mržnji niti kao protektoratu globalne zajednice. Potraga za jednakošću između kulturnih pojmova podrazumeva oblik identiteta koji svaki pojedinačni kontekst isključuje da bi polučio odgovarajuće razumevanje drugog. Čin prevodjenja remeti i izvorno i strano da bi izvršio specijalnu misiju stvaranja novih prostora između kultura. Posebnost nacionalnih kulturnih idioma poremećena ovim prelaženjem granice domaćeg/stranog često ne pruža prevod reč-za-reč, nego se koristi mehanizmom sličnim metaforičnom izmeštanju dostupnom u semiotičkom rasponu jednog jezika da bi objasnio nemogućnost potpunog izjednačenja. Nemoguća-ali-neophodna potraga za celovitošću koju Steiner navodi u vidu slobode, a Benjamin u vidu specijalne misije prevodjenja zahteva beg od jedinstvenosti u mnogostrukost među jezicima. Složenost ovog zadatka zavisi od nivoa znanja koji prevodilac postiže kao subjekat koji ovaploti kontradikcije susreta između dve ili više kultura. Povlačenje novih semiotičkih veza zahteva beg od običnog i očiglednog i nepoštivanje zahteva za apsolutnom jednakošću između međusobno stranih lingvističkih znakova. Istina prevodjenja se radja iz ove potrebe za begom od monolingvalnih konteksta koji proizvode imaginarne suštine identiteta.

Hibridna priroda bikulturnih ili multikulturnih situacija nikada ne postavlja pitanje jednakosti jer ono što se čini kao falinka prevoda je na početku ugrađeno u sam identitet povezivanja kultura. Nemogućnost apsolutne istovetnosti u prevodu otvara horizont za novu izvedbu kulturnog identiteta u vidu procesa dinamične razmene između semiotičkih registara motivisanog ne-hijerarhijskom

otvorenošću i kretanjima značenja i identiteta. Vizija divljeg evropskog identiteta otkrivenog na Balkanu od strane sve prisutnijeg oka medija sa Zapada je bila tu da bi izazvala i izvela novu vojnu formu civilizovanja krvoločnih domorodaca, strategiju prisvojenu kroz istoriju od strane Evrope kroz njene interne i eksterne forme kolonizacije. Tekući naslednici bivše Jugoslavije kreću se od Slovenije koja postaje delom Evrope 2004. godine do Makedonije kojoj još uvek nije dopušteno da koristi svoje pravo ime. Politički prevod Balkana pruža ovu mnogostrukost izvedbi koja potkopava beznadežnu nostalgiju za imaginarnim skladom koji nikada i nije postojao. Otvaranje ovog horizonta kroz prevod Balkana kao mesta diskursa s ciljem preformulacije Evrope kao same ideje. Ako je stranost stranog zaista smeštena u srcu Evrope kao i u njenim prekoatlantskim produžecima, Balkan postaje amblem te stranosti koja čini identitet u modernom periodu.

Ovaj bol i strepnja od stalnog neuspeha prevodjenja između Balkana i utopijske vizije Evrope proizlazi iz želje za obiljem kulturnog sparivanja, za nedostižnom potpunom integracijom mnoštva "Evropa". Razne teorije neprevodivosti se kreću između ova dva horizonta; s jedne strane, imaginarne suštine identiteta koji pripada diskursu nacionalizma, a s druge, stalno pomerajuće zapadne granice upisane u horizont, u potpunosti integrisane Evrope. Imaginarna suština identiteta projektuje viziju kulture koja odoleva oblicima prevodjenja nametnutim izvana da bi zaštitila lokalno i domorodačko od uplitanja raznih tajnih manevara. Ovi simptomatični stavovi grade i internalizuju granice izvodeći očajničku formu političkog nacionalizma nevidljivosti i dalje implozije. Ipak, žedj za znanjem o Balkanu ne mora završiti otkrivanjem jednakosti koje su prerusene od strane lokalnih kultura kroz tajne rituale oko imaginarnih suština identiteta. Ovaj mnogostruki i pluralni identitet-u-razlici koji proizvodi prevodilački čin premošćavanja će nastaviti da osporava imaginarnu suštinu određene lingvističke, umjetničke, kulturne i na kraju nacionalne forme pripadanja nadjene u prevodu između Balkana i njegovih evropskih produžetaka.

Madison-Beograd, oktobar 2003